

Aptekarsko-lekarski ród Freyerów i ich rodzinne koligacje

The pharmacist-medical Freyer family and their family affinities

Robert Wiraszka^{1, A-F}

¹ NZOZ ENDOMED, Prywatne Centrum Diagnostyki i Terapii Schorzeń Przewodu Pokarmowego, Radom, Polska
A – Koncepcja i projekt badania, B – Gromadzenie i/lub zestawianie danych, C – Analiza i interpretacja danych,
D – Napisanie artykułu, E – Krytyczne zrecenzowanie artykułu, F – Zatwierdzenie ostatecznej wersji artykułu

Wiraszka R. Aptekarsko-lekarski ród Freyerów i ich rodzinne koligacje. Med Og Nauk Zdr. 2023; 29(2): 131–134. doi: 10.26444/monz/167520

■ Streszczenie

Praca prezentuje biogramy przedstawicieli czterech pokoleń zasłużonych farmaceutów i lekarzy należących do spolonizowanego rodu Freyerów, wyznania ewangelicko-augsburskiego, związanych głównie z Warszawą i Radomiem, ale także z Siedlcami i Kielcami. Frayerowie za swoje zasługi doczekali się nadania dziedzicznego szlachectwa. Celem pracy jest przedstawienie losów czterech pokoleń rodziny związanej z polską medycyną. W pracy uwzględniono nie tylko ich liczne zasługi związane z animowaniem różnych aktywności społecznych i działań charytatywnych, które opisano już w dotychczasowych biogramach. Pokazano, że Freyerowie, mimo wysokiej pozycji społecznej, dzielili swój los z losem kraju; tak było np. podczas powstania listopadowego. Ukazano także dotychczas nieopisywane koligacje rodzinne, które dobrze pokazują kontekst społecznego i zawodowego funkcjonowania członków rodu. Bazą źródłową dla opracowania stały się materiały archiwalne przechowywane w Archiwum Państwowym w Radomiu, które, przy zastosowaniu aparatu krytycznego, są najbardziej wiarygodnym opisem rzeczywistości. Należą do nich księgi metrykalne oraz akta: sporządzane przy egzaminowaniu aptekarzy, metrykalne, notarialne i hipoteczne. Na szczególną uwagę zasługuje szeroka aktywność społeczna kolejnych przedstawicieli rodziny, co dokumentują dokonywane przez nich zapisy i darowizny, oraz ich odpowiedzialność za bliższą i dalszą rodzinę, co z kolei widać w dyspozycjach testamentowych. Zwraca także uwagę religijność i zaangażowanie w działalność Kościoła ewangelickiego. Zapewne nastawienie religijne sprawiło, że podejmowali oni mozolną pracę i dochodzili do majątku, a jednocześnie potrafili dzielić się z potrzebującymi. Cytaty z dokumentów zapisano kursywą. Wszystkie daty podano według kalendarza gregoriańskiego.

■ Słowa kluczowe

historia medycyny, XIX wiek, historia farmacji

■ Abstract

The aim of the study is to present the fate of four generations of a family associated with Polish medicine. The article presents the biographies of four generations of distinguished pharmacists and doctors belonging to the Polonized Freyer family of the Evangelical Church of the Augsburg Confession, associated mainly with Warsaw and Radom, but also with Siedlce and Kielce. For their merits, they lived to see the granting of hereditary nobility. The study takes into account not only their numerous merits related to animating various social and charity activities, which have already been described in previous biographies. It is shown that the Freyers, despite their high social position, shared their fate with the fate of the country, as in the case of the November Uprising. It also shows family affinities that have not been described so far, which better illustrate the context of the social and professional functioning of family members. The source base for the study were archival materials stored in the State Archives in Radom which, with the use of a critical apparatus, are the most credible description of reality. These include record books and files: drawn up when examining pharmacists, record books, notarial and mortgage records. Particularly noteworthy is the wide social activity of subsequent family members, which is documented by their bequests and donations, and their responsibility for closer and further family which, in turn, can be seen in testamentary dispositions. Religiousness and involvement in the activities of the Evangelical church are also noteworthy. This probably had an impact on the hard work, gaining wealth, with the ability to share with those in need. Document citations are in italics. All dates are according to the Gregorian calendar.

■ Key words

history of medicine, 19th century, history of pharmacy

■ WSTĘP

W zgodnej ocenie historyków prace biograficzne są w historiografii rodzajem publikacji o wręcz ogromnej wartości,

a ich przydatność badawcza jest bezcenna. Wszelkiego rodzaju słowniki biograficzne należą zarazem do tego rodzaju pozycji, po które najchętniej sięgają czytelnicy. Prace te powstają najczęściej poprzez mozolne gromadzenie często pojedynczych informacji, ich późniejsze weryfikowanie i konfrontowanie z innymi opracowaniami czy źródłami. Jednak o wartości biogramu stanowią nie tyle suche fakty z życia opisywanej osoby, co informacje dotyczące koligacji rodzinnych czy relacji zawodowych. Ich ustalenie wymaga lektury różnego typu dokumentów – akt metrykalnych,

✉ Adres do korespondencji: Robert Wiraszka, NZOZ Endomed, Prywatne Centrum Diagnostyki i Terapii Schorzeń Przewodu Pokarmowego, Radom, Polska, ul. Kilińskiego 6, 26-600 Radom, Polska
E-mail: rhwiraszka@gmail.com

Nadesłano: 11.03.2023; zaakceptowano do publikacji: 7.06.2023; publikacja online: 22.06.2023

hipotecznych, sądowych, notarialnych, urzędowych; ale też pamiętników, prasy medycznej i niemedycznej, publikacji książkowych, broszurowych, druków ulotnych, aktów prawnych, literatury wspomnieniowej oraz źródeł internetowych. Dopiero osadzenie danej osoby w jej środowisku i pokazanie wpływu tego środowiska oraz historii, zarówno tej wielkiej, jak i lokalnej, a także przesłanek dotyczących podejmowanych decyzji życiowych pozwala na wydanie obiektywnego sądu o probancie. Członkowie rodziny Freyerów doczekali się opublikowania opracowań biograficznych, jednak ograniczały się one do przedstawienia samych faktów z ich życia.

Dla uzyskania informacji dotyczących relacji rodzinnych autor sięgnął do materiałów źródłowych zdeponowanych w archiwach. Były to akta Urzędu Lekarskiego Guberni Radomskiej, akta osobowe, księgi metrykalne i skorowidze do nich, akty notarialne, księgi hipoteczne, sprawozdania z działalności Towarzystwa Farmaceutycznego, akta szpitali, protokoły z egzaminów na uczniów aptekarskich oraz akta dotyczące darowizn. Źródła te należy ocenić jako wiarygodne nie tylko z tego powodu, że powstawały na bieżąco, ale przede wszystkim dlatego, że nikt nie miał powodu, aby podawać dane niewłaściwe. Dane metrykalne są niepodważalne, gdyż księgi były prowadzone na bieżąco, podobnie jak zapisy notarialne czy hipoteczne. Podobnie rzecz się ma w przypadku oficjalnych dokumentów urzędowych. Potwierdzenie wielu informacji dotyczących życia członków rodziny Freyerów autor znalazł w aktach personalnych osób z nimi powiązanych.

Rycina 1. Antoni Freyer (1845–1917)

WYNIKI

Założycielem tej zasłużonej dla polskiej medycyny i farmacji rodziny był Jan Jerzy (Johann Georg) Freyer, nadworny aptekarz królewski z Siedlec. Rodzina Freyerów, wyznania ewangelicko-augsburskiego, pochodziła z Dolnego Śląska, a w Polsce osiedliła się w II połowie XVIII wieku. W nowym kraju za swoje zasługi doczekali się nadania dziedzicznego szlachectwa herbu Jerzysław. Jednocześnie mimo wysokiej pozycji społecznej, do jakiej doszli, doświadczali biedy i walczyli w powstaniu listopadowym, gdy przyszła taka potrzeba. Dobrze zapisali się w naszej historii.

Jan Jerzy Freyer z małżeństwa z Magdaleną Elizą (nieznanego nazwiska) miał syna Jana Bogumira Freyera (ur. 8 lutego 1778 roku w Siedlcach, zm. 18 listopada 1828 roku w Warszawie) [1]. Jan Bogumił (tak pisał później swoje imię) Freyer ukończył gimnazjum w Toruniu, a studia lekarskie w Królewcu i Getyndze. W 1802 roku uzyskał stopień doktora medycyny i chirurgii. W latach 1802–1806 praktykował w Siedlcach, by w latach 1806–1809 został lekarzem domowym ks. Konstantego Czartoryskiego. W 1809 roku Rada Lekarska Królestwa Polskiego przyznała mu prawo praktyki w Królestwie Polskim. Stopniowo awansował, pełniąc funkcję fizyka kolejnych powiatów: warszawskiego, błońskiego, miasta Warszawy, a od 1816 roku – Departamentu Warszawskiego. Od 1811 roku był prezesem Rady Ogólnej Lekarskiej. Wtedy też został profesorem katedry materii medycznej, a od 1819 roku był profesorem terapii i dyrektorem kliniki chorób wewnętrznych Wydziału Lekarskiego Warszawskiego Królewskiego Uniwersytetu [2]. Był dwukrotnie żonaty: po raz pierwszy z Karoliną Wilhelminą Hermann, a po jej śmierci w 1813 roku z Fryderyką Joanną Hermann. Był członkiem Warszawskiego Towarzystwa Lekarskiego oraz Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Pozostawił po sobie cenione podręczniki: *Materya medyczna, czyli nauka o sposobie stosowania środków lekarskich* (Warszawa 1817, w Drukarni Xieży Piiarów, str. XXIII 560, format: 13 x 21 cm) i *Terapia szczegółowa*, wydane w języku łacińskim. W 1823 roku otrzymał dziedziczne szlachectwo Królestwa Kongresowego z herbem Jerzysław (ku czci swojego ojca). Zmarł na gruźlicę płuc, pozostawiając żonę Fryderykę i dziesięcioro dzieci nieomal bez środków do życia [3].

Jan Karol Freyer, jeden z synów Jan Bogumiła z pierwszego małżeństwa, urodził się 12 kwietnia 1808 roku w Międzyrzeczu Podlaskim. Po ukończeniu warszawskiego gimnazjum, mając zaledwie 15 lat, rozpoczął naukę na Uniwersytecie w Warszawie, gdzie studiował jednocześnie filozofię i medycynę. Po 3 latach – 14 lipca 1826 roku – uzyskał stopień magistra filozofii, a 7 października 1829 roku – magistra medycyny. Niedługo potem wyjechał na koszt rządu za granicę (niestety dostępne źródła nie podają dokąd), aby szkolić się w zakresie psychiatrii. Wybuch powstania listopadowego w 1831 roku skłonił go do powrotu do Warszawy. W powstaniu był sztablekarzem w rezerwie jazdy, a od maja 1831 roku – lekarzem ordynującym szpitala mieszczącego się w domu gen. Izidora Krasieńskiego. W 1832 roku został lekarzem obwodowym w Kielcach, w 1840 roku – inspektorem lekarskim guberni kieleckiej, a w 1845 roku został przeniesiony na taką samą posadę do Radomia [4]. W powstaniu wziął udział także jego brat Ludwik Edward Freyer (1809–1863), który w armii Królestwa Polskiego był konduktorem korpusu inżynierskiego, a w powstaniu listopadowym podporucznikiem 2. pułku strzelców pieszych, aż do kapitulacji garnizonu

Zamość. Następnie wyjechał do Radomia, skąd udał się do Warszawy, gdzie podjął pracę jako inżynier w warszawskiej Dyrekcji Komunikacji Lądowych i Wodnych [5]. 6 lipca 1854 roku Jana Karola wymieniono wśród wpłacających na fundusz emerytalny – wpłacił 90 rs na 6%. W latach 1858–1864 należał do *Kasy wsparcia podupadłych lekarzy oraz wdów i sierot biednych po lekarzach pozostałych* [6]. 12 bądź 24 marca 1862 roku, *ze względu na dobro i potrzebę służby*, został inspektorem lekarskim miasta Warszawy; na jego miejsce przeniesiono do Radomia dr. Łukasza Bieńkowskiego [7]. Był żonaty z Rozalią z Glogierów, z którą miał 4 dzieci. Był autorem 6 prac i artykułów z dziedziny higieny i medycyny społecznej, przy czym w okresie radomskim napisał książki pt.: *Statystyka wola i kołtuna w guberni radomskiej. Uwagi nad teorią Dr-a Oczapowskiego* („Tygodnik Lekarski” 1848, nr 24 i 25) oraz *Wykład przyczyn znacznej śmiertelności roczniaków ze wskazaniem zaradczych środków* (Radom 1858, stron 160) [8]. Był kolekcjonerem, część swojego bogatego zbioru medali – nawet 2600 egzemplarzy – sprzedał dr. Teofilowi Rewolińskiemu [9]. Zmarł 24 grudnia 1867 roku w Warszawie. Tam też został pochowany, na cmentarzu ewangelicko-augsburgskim, w tzw. kwaterze choleryków [10]. Bogaty biogram Jana Karola podał Szarejko, który napisał o nim: *Niemalą pracy włożył dr Freyer w rozbudowę szpitalnictwa, a szczególnie dużo zawdzięcza mu ludność żydowska za powstanie szpitala, w którym zresztą przez pewien czas pracował. Kiedy w 1852 szerzyła się ponownie cholera rozwinęła szeroką działalność lekarską i profilaktyczną, zyskując uznanie społeczeństwa i władz. W tym samym roku delegacja ludności wręczyła mu w upominku srebrny puchar* [11]. Kościński z kolei wspominał go tak: *F.[reyer], wśród wielu złudnych pokus i surowych wymagań, umiał pogodzić ciężkie obowiązki urzędnika z powinnością uczciwego obywatela* [12].

Jego syn, Antoni Freyer herbu Jerzysław, urodził się 28 grudnia 1845 roku w Kielcach, jako jeden z czwórki rodzeństwa (miał dwóch braci i siostrę). Jego narodziny zgłosił: ojciec *Jan Freyer lat czterdzieści mający, Inspektor Urzędu Lekarskiego Guberni Radomskiej w przytomności świadków: Antoniego Glogiera dziadka dziecięcia, lat sześćdziesiąt dwa mającego Urzędnika Rządu Gubernialnego Radomskiego i Kiliana Glogiera lat dwadzieścia cztery mającego, Wujka dziecięcia, Urzędnika Rządu Gubernialnego Radomskiego, zaś matką była Rozalia z Glogierów lat trzydzieści cztery mająca. Rodzicami chrzestnymi byli: Jan Glogier Patron Trybunału i pani Rozalia Dursa* [13]. Antoni ukończył 4 klasy gimnazjum filologicznego w Radomiu. 4 lipca 1860 roku został uznany przez Urząd Lekarski Guberni Radomskiej za ucznia aptekarskiego (nr 867/236) – na egzaminie *udowodnił usposobienie celujące* [14]. 1 lipca 1860 roku zatrudnił się w radomskiej aptece Adolfa Fricka. Mając 18 lat, wziął udział w powstaniu styczniowym, walcząc w oddziale Langiewicza. Udało mu się uniknąć represji carskich. W 1862 roku połączył się z rodziną w Warszawie. 1 lutego 1863 roku podjął pracę w aptece wodzisławskiej (przyszedł tam do pracy z apteki A. Fricka w Radomiu, skąd odszedł 15 bądź 27 stycznia 1863 roku). Aptekę prowadził prowizor farmacji Ludwik Bertel – w wydanej przez niego opinii czytamy: *[Antoni Freyer] prowadzi się moralnie, w spełnianiu obowiązków swych pilny, a postępowanie w naukach dostateczny okazuje* [15]. W 1865 roku podjął studia w Szkole Głównej Warszawskiej, które ukończył zdobyciem dyplomu. W 1870 roku otworzył w Radomiu swój skład apteczny, zaopatrujący nie tylko apteki guberni radomskiej, ale i kieleckiej [16]. W 1873 roku jego nazwisko

widnieje w akcie sprzedaży apteki „Pod Białym Orłem” przez Antoniego Przybyłkę Antoniemu Chrystkowskiemu, gdzie wzmiankowany jest jako właściciel składu aptecznego [17]. W 1892 roku wstąpił do Towarzystwa Farmaceutycznego Warszawskiego, uiszczając 24 rs. wpisowego i składki rocznej. W tym samym roku Ludwik Spiess powołał go na dyrektora zakładów farmaceutycznych „Ludwik Spiess i Syn” w Tarchominie (obecnie „Polfa Tarchomin”) – funkcję tę pełnił do 1917 roku [18]. Antoni był w Warszawie jednym z założycieli Kasy im. Mianowskiego, Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego oraz członkiem komitetu budowy Filharmonii Warszawskiej. Należał także do Kolegium Kościelnego luterańskiej parafii pw. św. Trójcy w Warszawie. Wspomagał warszawski szpital ewangelicki [19]. Wraz z żoną ufundowali fundusz stypendialny swojego imienia [20]. Był także jednym z twórców polskiej Farmakopei. Jego żoną była Aniela Maria ze Stryblów (lub: Streibel; 1842–1910), z którą miał pięcioro dzieci: Zdzisława Antoniego (1872–1944), córkę, której imię jest nieznane (1873–1944), Wacława (1875–1878), Wandę (1880–1949) i Władysława Zofię (1884–1928). Członkowie rodziny Stryblów/Streibelów byli wymieniani w księgach hipoteki radomskiej jako właściciele kamienicy przy Rynku 13, sąsiadującej z kamienicą należąca do A. Fricka, który kupił ją w 1865 roku i urządził w niej skład apteczny prowadzony najpierw przez jego syna Henryka, a potem zięcia Aleksandra i Marię Haertlów [21]. Antoni zmarł 19 lipca 1917 roku w Warszawie i został pochowany na tamtejszym cmentarzu ewangelickim (al. 7, grób nr 36) [22].

Na koniec wyjaśnić trzeba koligacje rodzinne. Otóż dziadek Antoniego, Jan Bogumił Freyer, miał dwie córki: Fryderykę, która została drugą żoną radomskiego aptekarza Adolfa Fricka, oraz Rozalię Emmę, która poślubiła uznanego radomskiego mieszczanina, Konstantego Dursę (ur. w Debreczynie, syna Mikołaja Dursy i Elżbiety z Pusztyników; wyznania, jak zapisano: greckiego), będącego siostrzeńcem posła na Sejm Wielki Jana Pusztyniki. Z kolei siostra Konstantego, Anastazja, była żoną Ludwika Spiessa, właściciela dużych zakładów farmaceutycznych w Tarchominie. Z małżeństwa tego pochodziło dwoje dzieci: Stefan i Maria, po mężu Brun. Przysposobionym dzieckiem Konstantego i Rozalii Dursy (którzy nie mieli własnych dzieci) była Celestyna (używająca imienia Celina) Herman (ur. w 1848 roku). Konstanty zmarł jako pierwszy, zapisując 26 listopada 1876 roku w testamencie połowę domu swojej żonie (a po jej śmierci trzy czwarte tej połowy dzieciom swej siostry Rozalii Strachowiczowej, a jedną czwartą – dzieciom swojej siostry Anastazji Spiess, Stefanowi i Marii), zaś drugą połowę domu rozporządził, zawierając umowężywocia, na mocy której uczynił swoją żonężywocniczką – prosił swoją żonę w testamencie, by połowę przekazała dzieciom ich wychowawcy Celiny z Hermanów (Stefanowi, Konstantemu i Janowi), żonie Henryka syna Adolfa Fricka; jedną czwartą część córce chrzestnej Marii ze Strachowiczów Siemaszko, a jedną czwartą część siostrzenicy żony mojej, a córki prawdziwej mojej przyjaciółki nieodżałowanej Fryderyki z Freyerów Frick: Marii Frick [23]. Po śmierci Konstantego Celina przekazała testamentem należną część majątku Marii Frick, córce Adolfa, będącej żoną radomskiego aptekarza Aleksandra Haertla. Z kolei A. Frick zapisał testamentem sporą kwotę dzieciom Ludwika z Hermanów Wierzbietą [24]. Kolejną ważną koligacją jest pokrewieństwo z rodziną Glogierów – wspomniany w akcie urodzenia Antoniego wuj, Kilian Glogier, został ojcem Macieja, późniejszego senatora II RP i zasłużonego prawnika oraz działacza społecznego.

WNIOSKI

Historia tylko pozornie jest nauką martwą. W rzeczywistości jest nauką otwartą, gdyż na każde zagadnienie z przeszłości można patrzeć z wielu stron. Ciągłemu rozwojowi ulegają także nauki pomocnicze historii. Nierzadko dla ukazania pełnego kontekstu trzeba rozbudować wątki poboczne. Najważniejsze jednak w pracach biograficznych wciąż pozostają materiały źródłowe, których ocena może czasem wymagać zastosowania aparatu krytycznego. Świadomość, że jesteśmy ogniwem w łańcuchu pokoleń, które dokłada swój wkład w ciągły rozwój wiedzy oraz znajomość dziejów poprzednich pokoleń, są niezbędne dla postawy szacunku dla dokonań poprzedników. Jednocześnie wiedząc, gdzie napotkali trudności, możemy nie powtarzać ich błędów. Ponieważ mechanizmy rządzące dziejami są powtarzalne, znajomość historii, w tym swojego zawodu, jest przymiotem osób rozumnych. Zaprezentowane w pracy biogramy czterech pokoleń rodziny związanej z polską medycyną pokazują, jak można i należy rozwijać swoją aktywność dla dobra powszechnego.

PIŚMIENICTWO

- <https://antykosobieski.pl/freyer-materia-medyczna-t-i-wyd-1817.html>
- Stembrowicz W. Krótki rys dziejów Wydziału Lekarskiego. In: Łyskanski M, Stopiński A, Śródka A. Dzieje nauczania medycyny i farmacji w Warszawie (1789–1950). p. 169.
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Bogumi%C5%82_Freyer
- Wiraszka R. Próba syntezy. Lekarze radomscy w latach 1606–1939. In: Radomski Rocznik Lekarski 2001, vol 6, p. 97.
- Bielecki R. Słownik biograficzny oficerów Powstania Listopadowego. T. II. E-K. Warszawa; 1996.
- Archiwum Państwowe w Radomiu (APR), Urząd Lekarski Guberni Radomskiej (ULGR), sygn. 16, Akta Kasy Wsparcia Lekarzy, Vol. I. Zaczęte 1 czerwca 1860, zakończone z końcem 1864 r.; APR, Akta miasta Radomia (AmR), sygn. 724, k. 41.
- APR, ULGR, sygn. 58/198/0/34, Akta Łukasza Bienkowskiego, lekarza radomskiego, k. 6.
- Wiraszka R. Przyczynek do bibliografii prac lekarzy ziemi radomskiej lat 1848–1914. In: Biuletyn Kwartalny Radomskiego Towarzystwa Naukowego 2000. Vol XXXV, z. 3–4, p. 106–111. Wiraszka R. Radomska bibliografia lekarska 1848–2010. In: Res suprema aegroti. Rzecz o dziejach radomskiej medycyny. Radom; 2012. p. 135.
- Krasińska I. Życie kulturalne w miastach i miasteczkach guberni radomskiej w latach 1864–1914. Radom; 2015. p. 276.
- Tochterman A. O szpitalach i lekarzach radomskich. In: RRL 2000, vol 5, p. 153.
- Szarejko P. Słownik lekarzy polskich XIX wieku, vol I, p. 187–188; APR, Akta miasta Radomia (AmR), sygn. 724, Akta o szpitalach żydowskich, k. 41.
- Kośmiński St. Słownik lekarzów polskich. Warszawa; 1888. p. 124–125.
- APR, Parafia Ewangelicka Radom. Skorowidz Aktów Urodzenia 1830–1882, poz. 26/1848.
- APR, ULGR, sygn. 58/198/0/107, Akta o examinowaniu uczniów aptekarskich. Vol IV, k. 361–364.
- APR, ULGR, sygn. 58/198/0/32, Akta o osobach aptekarskich, nlb.
- Statystyka lekarska. Sprawozdanie lekarskie z guberni radomskiej. Gazeta Lekarska. 1871;11(18):285.
- APR, Akta notariusza P. Karwadzkiego, tom 6, akt nr 26.
- Sprawozdanie z Czynności Towarzystwa Farmaceutycznego i Kasy Wsparcia za Rok 1892. Warszawa; 1893. p. 7.
- Archiwum Główne Akt Dawnych (AGAD), sygn. 1241, Akta [...] dotyczące kapitału marek 1000 z darowizny rodziny śp. Antoniego Freyera na wydział opieki [1917]; AGAD, sygn. 2392, Akta [...] dotyczące zarządu szpitala ewangelickiego [1873–1940].
- AGAD, sygn. 1256, Akta [...] dotyczące kapitału rubli 1500 z zapisu Antoniego Freyera na fundusz stypendialny im. Antoniego i Anieli Freyerów [1917–1940].
- APR, Akta Hipoteki m. Radomia, sygn. 977, 978, 979.
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Antoni_Freyer
- APR, Akta notariusza Wł. Przychodzkiego 1884 r. (1–76), t. 17, k. 58–73.
- APR, Akta notariusza P. Karwadzkiego 1874 r. (144–283), tom 9, akt nr 254.